

Brno (k. ú. Město Brno, okr. Brno-město)

Ul. Středova, Veselá, parc. č. 593/1, 615.

Vrcholný středověk – novověk. Město. Jiná evidence.

Záchranný výzkum. Uložení nálezu: dočasně Archaia Brno z. ú.

Lokalizace: WGS-84: 49.1952306N, 16.6066172E

V roce 2022 se v prostoru Středovy ulice uskutečnily dva záchranné archeologické výzkumy (obr. 10). Jeden byl realizován v souvislosti se stavbou „Brno, Středova – drobná oprava kanalizace“ (akce č. A71/2022), druhý vyvolala vynucená přeložka plynovodu („Z-Reko MS Brno – Středova“ – akce č. A50/2022). Oba výzkumy zajistila společnost Archaia Brno z. ú.

V linii Středovy ulice již ve středověku probíhala spojnice mezi Českou a Veselou ulicí. Obě tehdy nesly název Veselá, pro rozlišení byly označovány jako Přední Veselá a Zadní Veselá. Vycházely od Veselé brány, první vedla na Dolní trh (*forum Inferius*, dnes náměstí Svobody), druhá směřovala na Rybný trh (*forum Piscium*, dnes Dominikánské náměstí). Jejich spojnice bývá v některých písemných pramenech označována jako Malá ulička (*platea Parva*). Teprve po jejím rozšíření byla v roce 1898 pojmenována Středova na památku pátera Martina Středy, rektora brněnské jezuitské koleje, který se podílel na úspěšné obraně Brna proti Švédům v roce 1645 (Flodrová 1997, 229).

Problematika geologického podloží nebyla vytyčena jako jeden ze základních cílů archeologického výzkumu, jeho poměry byly sledovány pouze okrajově. Důraz byl kladen především na dokumentaci parametrů tak, aby mohl být rekonstruován původní georeliéf prostoru. Zajímavá je konfrontace se současným stavem a pozorovatelnou změnou v období založení a prvotního vývoje středověkého města. Stejně jako při starších akcích byl pozorován velký nárůst terénu (minimálně o 2 m), především během středověku. Postupné navyšování úrovně souviselo zřejmě se silně neutěšeným stavem snad podmačeného terénu.

Dokumentované situace přinesly důležité poznatky také k historickému vývoji prostoru Středovy ulice. Povrch středověké uličky byl opakovaně zpevňován šterkovými vrstvami. Po nějaký čas byla dokonce zadlážděna prostřednictvím velkých kamenů. Šířka, a do jisté míry zřejmě také průběh komunikace se měnily. Průchodnost mezi dokumentovanými reliktů zděných středověkých staveb činila 2,3 m. Dnešní parametry ulice jsou až záležitostí změny v poměrech zástavby, která se uskutečnila na počátku 20. století (Zůbek 2022; AMČR).

Literatura

AMČR: Záznam M-202203972 [cit. 2023-10-02]. Archeologická mapa České republiky.

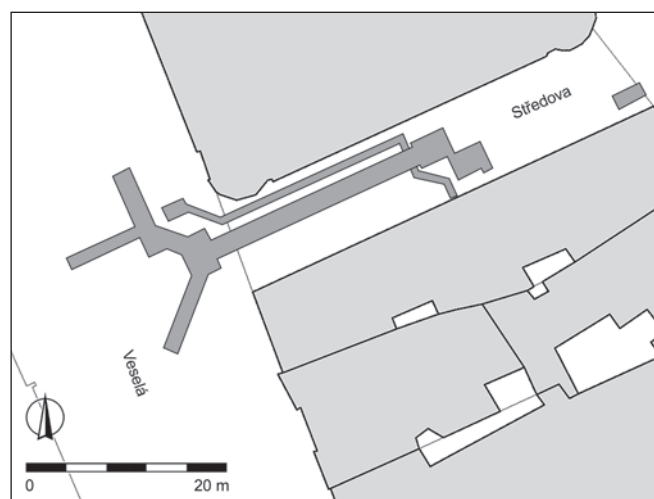
Flodrová, M. 1997: *Brněnské ulice a vývoj jejich názvů od 13. století po dnešek*. Brno: Magistrát města Brna.

Zůbek, A. 2022: *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Z-Reko MS Brno – Středova“*. Rkp. nálezové zprávy, č. akce A50/2022. Uloženo: archiv Archaia Brno z. ú.

Summary

The excavations conducted in Středova Street in 2022 (Město Brno cadastral area, Brno-City District; Fig. 10) yielded findings on the former built-up area. The surface of a medieval narrow passageway was repeatedly reinforced with gravel layers and paved with large stones. The distance between the buildings was 2.3 m. Today's parameters of Středova Street were set at the beginning of the 20th century in connection with the alternations to a built-up area.

Antonín Zůbek

Obr. 10. Brno, ulice Středova a Veselá. Šedě jsou vyznačeny sledované výkopy staveb. Archaia Brno z. ú.

Fig. 10. Brno, Středova and Veselá streets. Excavated trenches are marked in grey. Archaia Brno.

Brno (k. ú. Soběšice, okr. Brno-město)

„Spanilý les“, parc. č. 1217, 1263/1.

Středověk, novověk. Areál zemědělské výroby, areál těžby, komunikace. Náhodný zásah/nález. Záchranný výzkum.

Uložení nálezu: Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

Lokalizace: WGS-84: 49.2618636N, 16.6230769E; 49.2621578N, 16.6220522E; 49.2614261N, 16.6192950E; 49.2600747N, 16.6122514E

U příležitosti výstavby plynovodu (Řečkovice – REKO VTL Brno-Adamov-Blansko I. – Soběšice) v úseku Soběšice-Řečkovice proběhl v místě budoucí stavby v měsíci březnu 2022 předstihový průzkum a následně záchranný archeologický výzkum. Při lesní cestě severovýchodně soběšického hřbitova byla v rýži zachycena intaktní poloha rohovců ve svrchních vrstvách třetihorních sedimentů. Jižně hřbitova byly v okolí plynovodní rýhy, vykazující bohaté polohy rohovců, zaznamenány další dva zahlobené objekty v zaniklé hospodářské plužině. Indikovány byly sypanými mezními pásy situovanými po vrstevnicích ve svahu nad hřbitovem. Ony rozměrnější prohlubně nedaleko lesní cesty odpojující se u hřbitova východním směrem z ulice Mokrohorské mohou souviset s novověkou těžbou šterku pro účely zpevnění lesních komunikací. Nelze však také vyloučit možnost, že může jít i o starší dobývku rohovců z období pravěku. Na křižovatce lesní cesty Soběšické se starým úvozem na hranici s Řečkovicemi („Spanilý les“) byl zaznamenán dosud nevidovaný hraniční kámen, zhotovený z krinoidového jurského vápence (obr. 11). Dvě zkřížené ostrve naznačují, že může jít o erbovní znak Lichtenburků na novohradském panství z 15.–16. století (za konzultaci děkuji dr. D. Novotné z Národního památkového ústavu, územní odborné pracoviště v Brně). Rudolf Procházka naopak po další konzultaci naznačil, že kámen může být už ze 14. století (Procházka 1994, 65).

Literatura

Procházka, R. 1994: Od Obřan k Novému hradu. *Castellologica Bohemica* 4, 63–66.

Obr. 11. Brno, Soběšice. Hraniční kámen. Foto P. Kos.

Fig. 11. Brno, Soběšice. Boundary stone. Photo by P. Kos.

Summary

The rescue excavation conducted to the northwest of the cemetery in the Soběšice cadastral area (Brno-City District) yielded an intact location of cherts in the upper layer of tertiary sediments. Two subsurface features in the defunct field system were recorded to the south of the cemetery. A hitherto undocumented boundary stone from the 14th–16th century, possibly with the Lichtenberg family’s coat of arms (Fig. 11), was found near the border of the Řečkovice cadastral area (‘Spanilý les’ forest trail).

Petr Kos

Brno (k. ú. Staré Brno, okr. Brno-město)

Ul. Hlinky, parc. č. 762.

Novověk – industriální období. Bez okolností. Skupina/sítě sond. Záchranný výzkum. Uložení nálezu: dočasně Archaia Brno z. ú.

Lokalizace: S-JTSK: -599422.7482, -1161086.9860; -599315.0900, -1161136.8600

Záchranný archeologický výzkum byl vyvolán zemními pracemi při výkopu přípojky plynu pro pivovar Starobrnno. Proveden byl společností Archaia Brno z. ú. v říjnu 2022 (AMČR).

Geomorfologicky se zkoumaný prostor nachází pod jihovýchodním úpatím Žlutého kopce, kde terén pozvolna klesá jižním směrem k bývalému Svrateckému náhonu. Nachází se v nadmořské výšce 208,2 až 205,1 m.

Realizované výkopy byly pracovní rozděleny na sondy S1 až S4. Kromě lokálních sond v místech protlaků byly výkopy široké 0,6 m, jejich hloubka dosahovala 1,6 m, místy až 2 m. Vzhledem k hloubce výkopů byla zvolena metoda dohledu nad zemními pracemi a dokumentace archeologických situací na stěnách, popř. dnech výkopů.

Výkopy nedosáhly geologického podloží. Nepodařilo se tedy odpovědět na otázku, zda byl zkoumaný prostor v minulosti ovlivňován řekou Svratkou, nebo zda se zde již nacházelo „nezáplavové“ území.

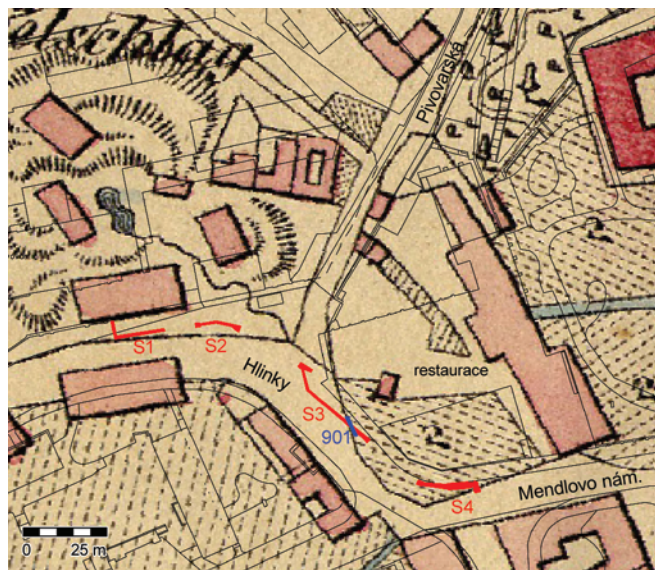
V sondách S1, S2 a S3 byly na profilech dokumentovány převážně jen vrstvy novověkých až recentních dorovnávek terénu. Přestože mapové podklady z 19. století v místech realizovaných výkopů nezobrazují žádnou zástavbu (Vilemwalter), bylo v sondě S3 zachyceno cihlové zdivo s. j. 901 probíhající přibližně severojižním směrem (obr. 12). Východně od tohoto zdiva byly dokumentovány vrstvy vyrovnávek terénu, přičemž některé z nich snad představují komunikační (?) úrovně. Jejich charakter napovídá, že se nejedná o interiérové podlahy, ale pravděpodobně o úpravy venkovního povrchu. Hypoteticky bychom je mohli spojit se zahradou Starobrněnského augustiniánského kláštera, nacházející se západně od klášterního pivovaru, jak je vyobrazena ještě na plánech z 19. století (Vilemwalter). Při interpretaci výše zmíněného zdiva se tak nabízí možnost, že by se mohlo jednat o zdivo ohrazující klášterní pozemky v novověkém období. Nejmladší aktivitu představovala úprava povrchu vozovky v podobě dlažebních kostek, která zde existovala ještě v 60. letech minulého století a předcházela novodobému asfaltovému povrchu. Starší úpravy komunikace ulice Hlinky, která vznikla v polovině 18. století, se zachytit nepodařilo.

Literatura

AMČR: Záznam M-202203656 [cit. 2023-10-02]. Archeologická mapa České republiky.

Vilemwalter: Digitalizované staré mapy Moravy a města Brna [online].

© 2004 – 2021 vilemwalter.cz. [cit. 2023-010-12]. Dostupné z: <https://vilemwalter.cz/mapy/>.

Obr. 12. Brno, ulice Hlinky. Umístění dokumentovaných sond se zaměřením cihlového zdiva (s. j. 901) v podkreslení Doležalova plánu z roku 1858 (Vilemwalter). Archaia Brno z. ú.

Fig. 12. Brno, Hlinky Street. Location of the test pits including the brick masonry (s. u. 901) in Doležal’s plan from 1858 (Vilemwalter). Archaia Brno.

Summary

Due to the limited depth of the trenches in Hlinky Street (Staré Brno cadastral area, Brno-City District; Fig. 12), the rescue excavation yielded only a modern-period levelling of the ground and road alternations. The brick masonry documented in one section could be part of the modern fencing of the Augustinian monastery complex.

Lenka Sedláčková